

Байдала В.В.,
к.е.н., доцент, докторант НУБіП України
Бутенко В.М.,
к.е.н., доцент Сумської філії ХНУВС

ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ АГРОБІОКЛАСТЕРІВ ЯК МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА

Анотація. *Необхідність розвитку економіки на основі концепції сталості вимагають науково-обґрунтованих та технологічно доцільних моделей та підходів. У статті досліджено теоретичні основи створення моделі агробіокластера, показано її складові частини, роль у розвитку біоекономіки, переваги та перспективи запровадження. Створено модель соціального партнерства на основі агробіокластера. Визначено роль, вигоди та способи узгодження інтересів таких груп як влада, бізнес, суспільство через посередництво агробіокластера.*

Ключові слова: *кластер, біоекономіка, соціальне партнерство, стійкий розвиток, модель агробіокластера, модель соціального партнерства.*

Постановка проблеми. Сучасні виклики, які пов'язані із вичерпністю природних ресурсів, погіршенням агроекологічного середовища, змінами клімату, необхідністю як глобального, так і регіонального стійкого розвитку, з погіршенням здоров'я населення, з необхідністю стійкого менеджменту природних ресурсів, вимагають розробки нових моделей соціального партнерства, які націлені на створення умов функціонування агробіокластерів на основі науково-обґрунтованих та технологічно реалізованих комплексних рішень та комерційних механізмів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основи кластерного підходу закладені працями А. Маршалла та Й. Шумпетера. Питання використання кластерних моделей розглядали такі вчені як Войнаренко М., Зіновчук В., Мингалева Ж., Портер М., Соколенко С., Хасанов Р., Ціхановська О., Чужиков В. та інші. Проте необхідно відмітити, що практично недослідженими залишаються питання, пов'язані із реалізацією кластерних стратегій розвитку в біоекономіці.

Мета статті. Актуальність даної статті обумовлена необхідністю розробки загальних принципів створення агробіокластерів як моделі соціального партнерства. Відтак метою даної статті є розробка моделі агробіокластера як форми розвитку біоекономіки, що базується на принципах

стійкого розвитку, а також моделі соціального партнерства на базі агробіокластера, визначення основних переваг та перспектив застосування вказаних моделей.

Виклад основного матеріалу. Сучасне бачення кластерної концепції базується на дослідженнях М. Портера, де вказано, що «кластер – це група географічно близьких компаній та пов'язаних з ними організацій, що діють у певній сфері, характеризуються спільністю діяльності та взаємодоповнюють один одного» [1].

М. Портер виокремлює декілька функцій, котрі виконують кластери в економічному розвитку будь-якої країни:

- кластери – рушійні сили в економічній структурі національної та регіональної економіки. Розвиток регіону залежить від вагомих позицій в певній кількості конкурентоспроможних кластерів;

- кластери можуть визначати фундаментальні задачі в національних чи регіональних умовах ведення бізнесу: кластери значною мірою співвідносяться з природою конкуренції та мікроекономічними факторами, які впливають на конкурентні переваги;

- кластери формують новий тип мислення у сфері економіки та зусиль з розвитку її організації. Зокрема, кластер змушує переглянути роль приватного сектору, уряду, освітніх та науково-дослідних установ, підприємств торгівлі в економічному розвитку, а також визначити не тільки загальні проблеми фірм і компаній усіх форм власності, але й загальні можливості та перспективи розвитку.

Ми вважаємо за потрібне розширити цей перелік функцій, додавши до нього функцію реалізації концепції соціального партнерства, котра виражається в узгодженні та захисті інтересів різних соціальних верств, груп та класів, сприянні рішенню актуальних економічних та соціальних проблем, досягненні стабільності та формуванню соціально-правової держави громадянського суспільства, оскільки агробіокластери створюють нові робочі місця в сільських регіонах, збільшують зайнятість та рівень доходів населення,

поліпшують стан навколишнього середовища, сприяють розвитку людського потенціалу, оптимізують процес комерціалізації продуктів біотехнологій, що в комплексі веде до практичної реалізації концепції стійкого розвитку країни.

Створення відносин соціального партнерства є взаємовигідним для всіх учасників тріади «влада – бізнес - суспільство»: робітники та підприємці, працедавці та наймані працівники, держава та суспільство в цілому зацікавлені в отриманні прибутку, розвитку виробництва, збереженні (як мінімум) робочих місць, покращенні умов праці, підвищенні конкурентоспроможності продукції, в своєчасній сплаті податків. Відтак, головною метою життєздатного соціального партнерства є узгодження, взаємне врахування інтересів вищевказаних сторін та їх координація, що якраз є найбільш складною задачею на даному етапі.

Ми пропонуємо таку модель агробіокластера (рис.1). Під ядром агробіокластера ми розуміємо одне або кілька біотехнологічних підприємств, котрі є конкурентоспроможними на ринку і виробляють якісну продукцію для потреб більшості підприємств кластера та інших суб'єктів ринку (наприклад, заводи по виробництву біопалива, продуктів харчування, кормів, ліків, чистих хімікатів, полімерів тощо). Підприємства ядра агробіокластера спроможні підвищувати конкурентоспроможність своєї продукції в довгостроковій перспективі на основі використання інновацій.

У зв'язку з цим до складу агробіокластера обов'язково повинно входити науково-дослідне підприємство (установа), наприклад, місцевий університет, науково-дослідний інститут, наукова лабораторія, котрі ведуть наукові дослідження та водночас мають можливість швидко впроваджувати їх результати в практику виробництва комерційних продуктів.

Для забезпечення сировиною біотехнологічного виробництва до складу агробіокластерів необхідно включити сільськогосподарські підприємства, підприємства лісового господарства, підприємства рибного господарства та інші, котрі географічно межують з ним.

Рис. 1. Структурна модель агробіокластера

Джерело: власна розробка

У якості сировини для біопереробних підприємств (крім зернових культур, соломи, гною, деревини та відходів її переробки) можуть також виступати побутові відходи, котрі утворюються в процесі життєдіяльності місцевого населення, тому до складу агробіокластера варто включити підприємства, що займаються їх збиранням та вивезенням. Це допоможе вирішити проблему утилізації сміття та поліпшити стан навколишнього середовища.

Що стосується такої складової агробіокластера як «населений пункт», зазначений в нашій моделі (рис.1), то він виступає одночасно географічно-просторовим базисом агробіокластера, постачальником трудових ресурсів, споживачем кінцевої продукції та в кінцевому результаті реципієнтом соціо-еколого-економічних благ, що їх виробляє агробіокластер.

Беручи до уваги роль та структуру агробіокластера, можна зробити висновок, що він здатен узгоджувати інтереси окремих соціальних груп (бізнес, суспільство, влада), відтак слугувати основою для побудови моделі соціального партнерства (рис.2), яка не передбачає для досягнення соціального компромісу необхідності поступатися значущими інтересами вказаних груп.

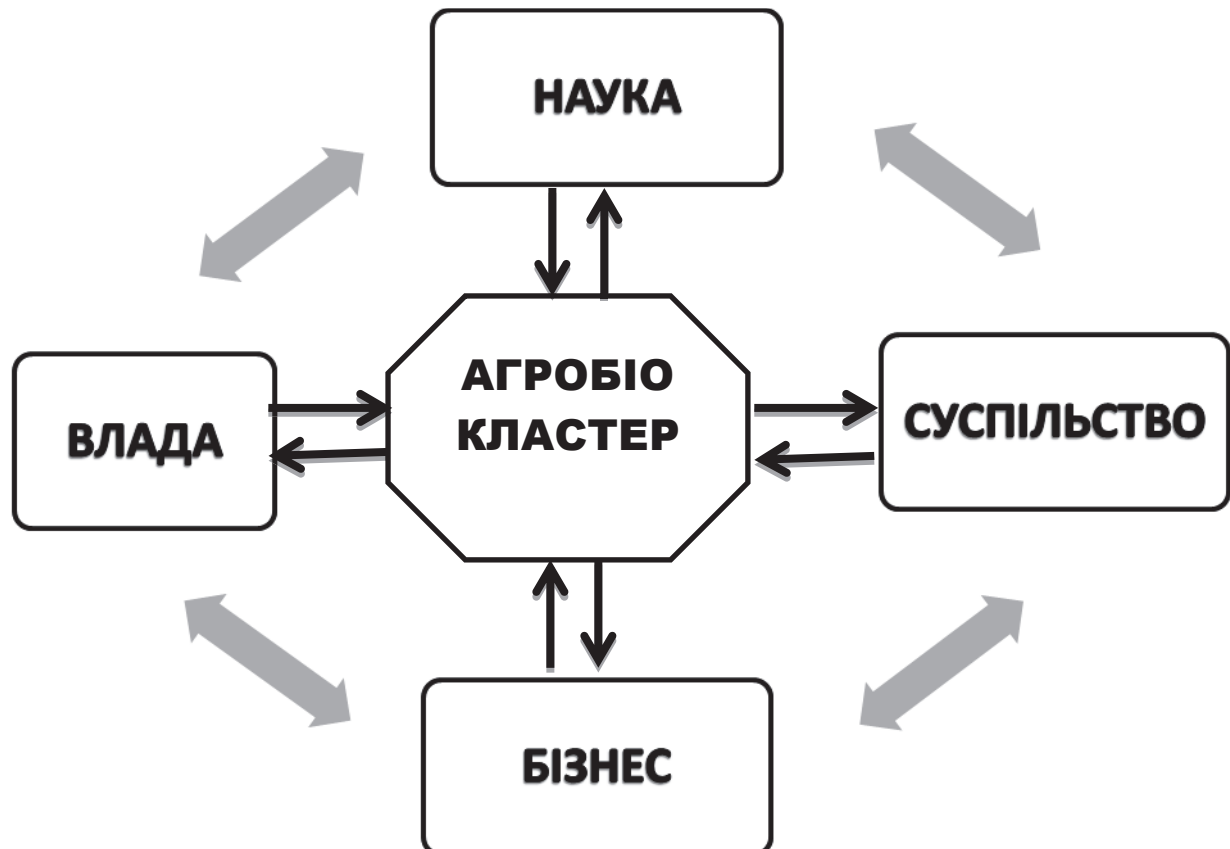

Рис. 2. Модель соціального партнерства на основі агробіокластера

Джерело: власна розробка

Соціальні групи мають в окремих випадках протилежно спрямовані інтереси. Наприклад, економічне зростання, з яким пов'язується підвищення рівня життя населення та збільшення прибутків в секторі «бізнес», має деструктивний вплив на навколишнє середовище, що в свою чергу негативно

впливає на здоров'я та взагалі якість життя людей. Часто ці протиріччя важко підлягають усуненню, що стає підґрунтям для виникнення соціальних конфліктів. У запропонованій моделі створення агробіокластера сприяє нівелюванню більшості соціально вагомих протиріч. Зокрема, виробництво, що базується на застосуванні біо-, нано-, інфо- технологій, і використовує поновлювані джерела ресурсів забезпечує зайнятість, доходи працівників, прибутки підприємців, податкові надходження до місцевого та державного бюджетів без заподіяння шкоди навколишньому середовищу.

Створення агробіокластера забезпечує узгодження інтересів бізнесу та суспільства через створення соціальної та виробничої інфраструктури, яка сприяє розвитку як підприємства, так і сільської території, на якій розміщено агробіокластер.

За допомогою важелів влади-регулятора (інструменти фіскальної, монетарної політики, створення відповідної нормативної бази) відбувається узгодження інтересів окремих соціальних груп з інтересами суспільства в цілому (стійкий розвиток у довгостроковій перспективі).

За допомогою важелів влади-регулятора (інструменти фіскальної, монетарної політики, створення відповідної нормативної бази) відбувається узгодження інтересів окремих соціальних груп з інтересами суспільства в цілому (стійкий розвиток у довгостроковій перспективі).

Згідно з М.Портером, органам виконавчої влади належить особлива роль в економічному розвитку регіону та країни. Це: 1) покращення макроекономічного, політичного, законодавчого та соціального фону; 2) встановлення стабільного та передбачуваного макроекономічного, законодавчого та політичного оточення; 3) покращення соціальних умов для громадян; 4) покращення умов для ведення бізнесу; 5) підвищення доступності, якості та ефективності інфраструктури та освітніх установ; сприяння утворенню та розвитку кластера (визначення існуючих та кластерів, що зароджуються, а також участь у визначенні кластерних бар'єрів та опрацювання планів з їх усунення; 6) керівництво спільним процесом

економічних змін; 7) створення «інститутів підвищення конкурентоспроможності», котрі інформували б громадян та мобілізували приватний сектор, органи влади всіх рівнів, освітні та інші установи, а також все громадянське суспільство [1].

Роль приватного сектора М.Портер зводить до активної участі в удосконаленні місцевої інфраструктури, появі «місцевих» постачальників та залученні нових інвестицій, роботи в контакті з місцевими освітніми та дослідними інститутами, щоб підвищувати якість та створювати спеціалізовані програми, які відповідають потребам кластера, а також у забезпеченні органів влади інформацією про проблеми та бар'єри, які виникають при розвитку кластера. Особливу роль Портер відводить торгівельним асоціаціям, які, на його думку, можуть взяти на себе частину витрат при формуванні та розвитку кластера [1].

Ми вважаємо за необхідне включити до моделі соціального партнерства як окремий елемент науку, оскільки вона є головною детермінантою, що обумовлює наявність біо-, нано-, інфо- технологій.

Висновки. Отже, створення агробіокластерів є перспективною моделлю розвитку біоекономіки, відповідає основним принципам стійкого розвитку економіки, забезпечує узгодження інтересів різних соціальних груп, сприяючи формуванню соціального партнерства. Перевагами запропонованої кластерної моделі є: 1) агробіокластер пропонує в своїй основі стійку систему розповсюдження нових біотехнологій, знань та передових продуктів, котра спирається на спільну наукову базу; 2) підприємства агробіокластера мають додаткові конкурентні переваги за рахунок використання поновлюваних джерел ресурсів та оптимізації витрат на впровадження інновацій; 3) агробіокластери за рахунок своїх складових є інноваційними точками зростання економіки в цілому; 4) агробіокластери є надзвичайно важливими для розвитку сільських територій, що актуально для України на сучасному етапі; 5) агробіокластери забезпечують активний обмін ідеями та передачу знань від науковців до підприємців, що сприяє полегшенню процесу

комерціалізації новітніх продуктів, які досить часто спочатку не сприймаються споживачами; 6) агробіокластери надають можливість використання синергетичного ефекту (результат від діяльності системи взаємопов'язаних складових є більшим, ніж їх проста сума), що підвищує економічну ефективність діяльності.

Водночас, існують і певні проблеми, що супроводжують розвиток кластерів. Згідно з доповіддю OECD (Організації економічного співробітництва та розвитку) «Конкурентні регіональні кластери: підходи до національної політики», проблема кластерної політики утворюється з вирішення наступних питань: по-перше, як повинна надаватися підтримка кластерів з боку держави – через створення умов функціонування чи безпосередню підтримку кластерів; по-друге, чи повинні державні кошти вкладатися в широкий спектр кластерів чи тільки в обмежене коло регіональних кластерів, що знаходяться на лідерських позиціях; третє питання – що важливіше з точки зору підтримки кластерів – збереження і розвиток робочих місць чи культивування нових, стратегічно важливих технологій [2].

Література

1. Портер М. Конкуренція / М. Портер: [Пер. с англ.]. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2005. – 608 с.
2. Competitive Regional Clusters: National Policy Approaches, OECD (2007), [Електронний ресурс] / Режим доступу: www.oecd.org/publications/Policybriefs

Summary. Shortage of natural resources, environmental deterioration, climate change, the need for economic development based on the concept of sustainability, deterioration of nation health, the need for sustainable management of natural resources, require the development of new models of social partnership, which aimed at creation agriobioclusters.

The theoretical foundations of agriobiocluster model, its components, role in the bio-economy, advantages and perspective of implementation are considered. There is the model of social partnership based agriobiocluster. It is shown the role, benefits and ways of harmonization the interests of government, business and society through the mediation of agriobiocluster.

It is proven that the creation of agriobiocluster is a promising model of development of bio-economy, conforms with the basic principles of sustainable economic development, provides coordinating of the interests of different social groups and promotes to formation of social partnership.